

Nr 211.

Av herr **Lindhagen**, om förhållandet mellan Arjeplog- och Karesuandolapparna samt lappförfattningarnas anknytniug till det levande livet.

År 1928 antogo statsmakterna en reviderad lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. Lapparna medgiva, att denna lagstiftning berett dem åtskilliga fördelar. I varje fall uppstå svårigheter att sammansmälta en sådan lags paragrafer med det levande livet. Här kräves vägledning, som ännu icke tillräckligt kommit till stånd. Fortfarande som förut vållar särskilt konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning betydande svårigheter, som korsa den svenska lagstiftningens beräkningar.

Förhållandet mellan Karesuando- och Arjeploglapparna.

En stor fråga, som kräver snar lösning, är sålunda den oreda, som uppstått i Norrbottens lappmark genom invandringen av Karesuandolappar på Arjeploglapparnas gamla områden. De senare säga sig ha klagat hos lappfogden och länsstyrelsen, men ingenting har åtgjorts.

Förhållandet är, att genom konventionen med Norge begränsades Karesuandolapparnas gamla rätt att flytta in i Tromsö amt i Norge. De få ej vidare med sina renar beträda öarna i havet och visst annat område och även en begränsning av renantalet har ägt rum. Följden har blivit, att Karesuandolappar med stora renhjordar efter länsstyrelsens tillstånd flyttat in på Arjeploglapparnas gamla betesmarker. Här har uppkommit en kanske ej förutsedd oreda, som kan bli va ödesdiger.

Förhållandet är, att Karesuandolapparna ännu representera en primitivare renskötsel. Själva äro de ett präktigt och bra folk, men de hava rört sig friare utöver de stora vidderna. De älska anblicken och besittningen av de stora renhjordarna och slakta ogärna ned renar annat än som oundgängligen behöves för deras livsupphälle. De sätta med andra ord större värde på den levande renen än att nedslakta honom och sätta hans värde i pengar på banken. De ha mer lösligt kommit under inflytande av den svenska administrationen och därför ej brukat fästa så stort avseende vid dennas uppfordringar. Däremot säges respekten vara något större för de norska myndigheterna, med vilka de kommit i allvarligare beröring.

Jockmocklapparnas renskötsel intar en mellanställning mellan Karesuando- och Sydlapparna.

Sydlapparna däremot, bestående av Arjeplogs, Västerbottens och Jämtlands same, ha hunnit längre i en ordnad renskötsel. De anses vara mera uppriktiga, laglydiga och förstående. När Karesuandosame hunnit växa

sig in i de nya förhållandena bliva de säkerligen lika ordningsälskande. Men det är med denna inväxt och dess påskyndande, som de nu behöva hjälpas, till gagn för sig själva och värn för Arjeploglapparna. De senare hotas av den nu pågående sammanblandningen mellan två olika slag av renskötsel. *De små renägarna bland dem äventyra att alldeles förlora sin lilla egendom.*

Förenämnda svårigheter ha tilltagit ytterligare genom stark ökning under de goda åren av Karesuandosames renar i Norge, vilket föranleder nya förflyttningar inpå sydlapparnas betesmarker.

Bifogade protokoll fört vid sammanträde i Arjeplog den 5 februari 1929 med same från Arvidsjaur och Arjeplog syftar i åtskilliga paragrafer på ovannämnda förhållanden. Mötets ordförande, Lars Andersson Spellok från Semisjaur lappby, uppsökte mig i Stockholm samt framställde läget på följande sätt:

Arjeploglapparna omfattade omkring 16 hushåll. Karesuandosame kommo 1920 med 5 hushåll, 1922 med 3 hushåll, 1923 med 8 hushåll och 1924 med 2 hushåll. Nu ha deras hushåll ökats genom gifte och utgöra omkring 20 till antalet. De största renhjordarna kommo 1920 och 1922. Antalet ökas. 2 Karesuandolappar ha envar 2 000 renar, och åtskilliga ha 1 000 till 1 500 renar.

Lappfogden och ordningsmännen kunna giva föreskrifter, men de nykomna följa dem ej. En av orsakerna är, att de ha för litet folk, men de kunde ej skaffa mera folk. De borde i stället börja att minska renarna i antal. Det kan ej gå i längden som nu. Betesmarkerna nedtrampas, svårast är det vår och höst, då betet är obetydligt. Renarna skingras för att leta födan och gå då även till Norge. Det blir tidigare barmark i dalarna i Norge och då vilja renarna stanna kvar. Följden blir skyldighet att utgiva skadestånd. Alla vilja förstås, att det skall bli bättre, men då Karesuandosame ej vilja minska renarna kan det ej bli bättre.

Arjeplogsame flytta sedan gammalt på vintern varje hushåll för sig. Karesuandosame däremot flytta flera hushåll på en gång. Detta leder till att större betesmarker behövas och att byaordningars föreskrifter mot »intrång på annans betesområde» ej respekteras. Därigenom skingra de även renarna för Arjeplogsame, vilka sedan få stort besvär att åter samla dem.

Tidigare hade lappar på orten blivit jordbrukare och övergivit renskötelsen, men ej på senare tider. Dock tala nu några om, att de tänka nedlägga renskötelsen och bli jordbrukare. Om renskötelsen bär sig, är den ju bra. Bliva åter betesmarkerna nedtrampade och betet avtar såsom nu sker — redan nu börjar det bli mycket litet bete i fjällen — så måste renskötelsen gå under. De sista kalla somrarna har det varit särskilt svårt. Renarna ha därför skingrats, och renkalvarna ha knappast kunnat märkas ordentligt.

För varje år kommer det att bli allt sämre, och renarna skingras allt-

mera. Karesuandosame och även en och annan Arjeplogsame tycka, att det väl får gå, som det går, och anföra inga skäl. Om man talar med Karesuandosame, så förneka de aldrig missförhållandena samt förefalla vänliga och medgörliga, men sedan handla de däremot och låta det gå på det gamla viset. Att lyda lagar och förordningar ingår ej i deras traditioner. Spellok tillade, att Arjeplogsame önskade, att vederbörande myndigheter höllo en bättre ordning. Då tillsägelser givas, så bry sig de inflyttande lapparna ej om dem. De veta, att ändå ej något åtgöres.

Undertecknad har underställt dessa upplysningar en med lappförhållandena förtrogen expert. Han vitsordade i huvudsak riktigheten av de uppgivna missförhållandena och framhöll såsom en synnerligen viktig angelägenhet, att åtgärder ofördröjligen vidtoges för att undanröja desamma.

Den närmaste tillsynen över författningarnas praktiska tillämpning och medlandet mellan stridiga intressen tillkommer lappfogden och tillsyningsmännen. Den förre utses av Konungen på förslag av länsstyrelsen och de senare av länsstyrelsen. Till lappfogde har hitintills ej utsetts någon lapp. Detta förhållande överklagas ofta av lapparna. Saken har ju sina sidor. I den mån inom ett län en stadgad och av de menige uppburen ordning kommit till stånd, bör lapparnas önskemål kunna vinna avseende. Det stående spørsmålet inom vår världsdel om de europeiska minoriteternas rätt innefattar också ett krav på självstyrelse i deras egna, inre angelägenheter.

Lappförfattningarnas anknytning i allmänhet till det levande livet.

Tillsyningsmännen, som stå i ungefär samma förhållande till lappfogden som kronojägaren till jägmästaren, utses av länsstyrelsen på förslag av vederbörande lappfogde. I regel väljas även här svenskar, men i ett och annat fall ha som sagts även lappar utsetts till tillsyningsmän.

Av denna ordning finner man, att det i själva verket är länsstyrelsen, som utser den lokala representationen för statsmakten i handhavandet av lapplagstiftningen. Högsta uppsikten över länet tillkommer för övrigt denna styrelse. Länsstyrelsen är emellertid icke utvald av hänsyn till insikt i lappfrågan och är även själv särdeles upptagen av sina övriga göromål. Vid sådant förhållande har det understundom ifrågasatts, att en kommission tillsättes, som med insikt och kraft samt förmåga av hänsyn åt alla håll kan leda lapplagstiftningens praktiska tillämpning på ett fruktbart och enhetligt sätt, till dess en stadgad ordning kan anses hava inträtt. Förhållandena synas tala för en sådan utväg.

Det har visat sig, att varje ny lapplagstiftning endast är en oundviklig inledning till sitt ersättande med en ny. Konflikterna mellan nomadliv och fast bosättning komma lätt att blossa upp. Trots den nyligen antagna ordningen finna vi av pressen i dessa dagar, att denna motsättning tagit sig uttryck i brukandet av eldvapen från bofastas sida. I den mån den stora översvämningen av renhjordar neråt landet är en följd av

den svenska ordningens förbiseenden eller ogynnsam väderlek utan lapparnas förvållande, bör staten ersätta jordbrukarna skadan. Det vore en hjälp till jordbruket på rätt plats vid denna riksdag. Det vore för övrigt väl, om de alltför små jordbruken däruppe kunde få tillökning i ägorna invid bostaden och det där »utestående höet» i skogarna kunde med fördel även för jordägarna komma bort.

Åtskilliga
andra krav
från lapp-
parna.

En erinran, som framförts till mig från Arjeplogsam, är, att när renar, som förrirrat sig olovligen in i Norge, skola återföras, så böra de räknas vid själva gränsen. Nu föras de först långt in i Sverige, sista vintern flera mil, innan räkning ägde rum. Därunder kunna strövrenar, som ej varit i Norge, stöta till och bliva följaktligen inräknade i det antal renar, för vilka skall utgivas skadestånd till norrmännen. Detta ökar, som sagt, skadeståndet.

Det bifogade protokollet utvisar även andra klagomål. Sålunda synas lapparna aldrig komma att uppgiva sin uppfattning, att en rättskränkning äger rum, då enligt lag lapsk kvinna, som ingår äktenskap med svensk, förlorar rätt att äga renar. Frågan har mer än en gång varit före i svenska riksdagen, senast 1928, men denna har tämligen enhälligt avvisat lapparnas uppfattning. Lapparnas synpunkt synes mig förtjäna allvarligare beaktande.

Alldeles oriktigt synes mig vara, att lappar, som erhålla jordbruk, icke uttryckligen, såsom lappkommittén föreslog, skola få tillräckliga ägor, vilket däremot numera tillkommer svenskar. Jag har de två senaste åren väckt förslag därom, men det har enhälligt avvisats, utan någon motivering. Denna sociala fråga har t. o. m. sänts till det tekniska jordbruksutskottet. Och sociala frågor, som gå dit, kunna »låta hoppet fara». Man skulle väl kunna tycka, att i ett sådant spörsmål åtminstone någon modifikation i motiveringen skulle erbjudas från vänsterpartier, en liten ansats åtminstone i något sinne av behov att uttala någon sympati för en sådan mänsklig sak. Men det är väl ett utslag av det sätt, varpå europeiska minoriteter i alla länder behandlas, och de bittra uttalanden därom, som framkomma vid internationella fredskongresser. Det lönar sig nog ej att detta år åter upptaga saken. Den återkommer emellertid förr eller senare, och så kommer det att ske evinnerligen, till dess likställighet blivit genomförd.

Det bifogade protokollsutdraget berör även andra frågor. Om barkningen i skogarna har av mig väckts särskild motion och likaså av herr Lindley i andra kammaren.

Man ogillar på vissa håll sommarskolorna, önskar sig telefonlinjer och klagar över att stängsel saknas på vissa järnvägslinjer.

Att vid ordinarie lappfogdemöte föras ordentliga protokoll samt att utdrag ur protokollet tillställas ordningsmännen i lappbyarna är väl ej för mycket begärt.

Det föreligger, som man finner för närvarande, och kommer under långa

tider förmodligen alltid att förekomma stora eller små angelägenheter, som ej lösas av bestående lagar utan måste tillgodoses med lämpor, ibland ock med författningsändringar.

Det må vara nog att för tillfället allenast återgiva denna exemplifiering av önskemål från sames sida. Ett yrkande om överbäggande av desamma kan dock anses ingå i framställningen om lappförfattningarnas anknytning till det levande livet.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla,

1) att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt överbäga och söka tillrättalägga de ovan omnämnda missförhållanden, som föranletts av Karesuandolappars medgivna invandring på Arjeploglapparnas gamla renbetesområden;

2) att Kungl. Maj:t ville skyndsamt överbäga någon lämplig ordning i allmänhet för att enhetligt och praktiskt anknyta lappförfattningarna till det levande livet;

3) att Kungl. Maj:t, i den mån för ovannämnda två önskemål kräves riksdagens medverkan, måtte därom framlägga de sociala lagförslag eller andra åtgärder, vartill förhållandena föranleda.

Stockholm den 21 januari 1930.

Carl Lindhagen.

Protokoll, fört vid sammanträde i Arjeplog den 5/2 1929 med same från Arvidsjaur och Arjeplog.

§ 1.

Till mötets ordförande utsågs Lars Andersson-Spellök.

§ 2.

Till mötets sekreterare utsågs fröken Karin Stenberg.

§ 3.

Uttalade mötet sitt missnöje med anledning av val av byordningsman i Luokta-Mahasvuome lappby, vilket val hade skett före den 15/2 1929 på förmiddagen. Å förslag hade uppförts Anders Persson Ruong och Per

Lars Andersson Joso från Karesuando. Den senare valdes med 6 röster, mot 3 röster, som tillföll Ruong. Anders Persson Ruong, som är både läs- och skrivkunnig samt väl insatt i frågor, som röra lag om renskötsel, är utan tvivel mera lämplig som ordningsman än Lars Andersson Joso, som knappast är varken läs- eller skrivkunnig, ej lagkunnig, ej behärskar svenska språket utan endast finska och lapska samt på grund av få års vistelse i dessa trakter ej har så noggrann kännedom om traktens geografiska förhållanden, vilket Ruong har. På grund av att den valde Joso ej behärskar svenska språket är det också svårare för honom att slita tvister mellan same och bofasta. Byns önskan är, att Ruong skall vara ordningsman, vilket han otvivelaktigt blivit vid valet, därest byns samtliga röstberättigade varit tillstades. På grund av sin kännedom i gällande lag angående renskötsel kunde han mycket väl uträtta tillsyningsmännens uppdrag, vilket en ordningsman i en del fall måste utföra. Då det ankommer på konungens befallningshavande att pröva den valdes lämplighet för befattningen samt att föreskriva nytt val, därest den valde ej befinner sig vara lämplig, beslöt mötet ingå till länsstyrelsen i Norrbottens län med vördsam framställning, att den måtte upphäva valet av Per Andersson Joso samt föreskriva nytt val.

§ 4.

Uttalade mötet följande önskemål ang. renskötseln:

1. Fjällsame böra under ordningsmannens uppsikt börja samla ihop sina renar senast den 10:e oktober, och skiljning av renar bör omedelbart begynna.

2. Högst 1 500 renar böra få finnas vid varje flyttningslag. Detta önskemål gäller fjällsame ej skogssame.

§ 5.

Emedan Karesuandolapparna under sina flyttningar ej iakttaga gängse lag och föreskrifter om renskötsel, utan uppehålla sig hela veckor på andras betesmarker, uttalade sig mötet för:

att Arjeplogs och Arvidsjaurs same vilja ha kvar sin förfoganderätt över sina gamla betesland;

att, därest Karesuandolapparna ej iakttaga gängse lag och föreskrifter, så skola Karesuandosame mer än förr genom polismyndigheterna i orten av länsstyrelsen övervakas:

att Karesuandosames renhjordar skola kraftigt reduceras;

att de måtte hålla flera vaktare än f. n. för sina hjordar;

att de endast må stanna över natten i betesland, tillhörande andras beten;

att de skola genom budskickning meddela om sin ankomst, så att sammanblandning av olika hjordar ej må ske och därigenom åsamka de i trakten boende same onödigt besvär, och beslöt mötet att till länsstyrelsen i Norrbottens län ingå med vördsam anhållan, att ovannämnda punkter måtte lända Karesuandosame till efterrättelse.

§ 6.

Beslöt mötet att försöka få ändring i lag om rättighet för kvinna av samisk härkomst att äga renar. Enligt lag förlorar lapsk kvinna, som ingår äktenskap med svensk, rättighet att äga renar. Enär en hemmans-

ägares döttrar få behålla sin egendom oaktat med vem de ingå äktenskap, anser mötet, att rättighet att äga och ha renar i vård hos annan ej må frångå kvinna av lapsk börd, därest hon ingår äktenskap med svensk man. Mötet anser också att same, som har sina renar i vård hos andra, må ha rättighet att ha större antal än t. ex. i lag föreskrivna tjugu st. Många äro ekonomiskt beroende av att ha renar. Kommer ett dåligt renår, kan man befara att hela renstammen försvinner, därest antalet ej får överstiga tjugo, och då måste många otvivelaktigt falla fattigvården till last.

§ 7.

Ansåg mötet, att barkning av timmer helst borde ske på särskilda platser, ej som nu överallt i skogen. Erfarenheten har visat, att barken hindrar renmossan att växa samt att barken åt renlaven lämnar en kådaktig smak som gör, att renarna ej vilja äta renlaven. Dessutom täckes renlaven av vida barkstycken, som hindra renarna att få tag i laven.

§ 8.

Samefolkets önskan är, att länsstyrelsen på förslag av same utser en sekreterare vid ordinarie lappfogdemötena, samt att utdrag ur protokoll tillställas ordningsmännen.

§ 9.

Uttalade sig mötet för, att därest Karesuandolapparna ej iakttaga lag och föreskrifter i renbeteslagen, länsstyrelsen omedelbart måtte ombesörja, helst genom polismyndigheterna i kommunen, att byordningen efterleves.

§ 10.

Ansåg mötet, att då svenska renar kommit över till Norge och därifrån måste hämtas mot lösen, skall vederbörande tillsyningsman vara tillstädes och tillse, att renarna bliva återförda till resp. lappbys områden.

§ 11.

Att justera detta protokoll utsågos N. P. Andersson och Lars Mattsson.

Justerat:

N. P. Andersson.
Lars Mattsson.

År och dag som ovan.

Karin Stenberg.
Skr.

Godkännes:

Lars Andersson Spellok.
Ordf.

Rätt avskrivet betygar:
Karin Stenberg.

